

Encoding Correspondence. A Manual for encoding letters and postcards in TEI-XML and DTABf. Edited by Stefan Dumont, Susanne Haaf and Sabine Seifert¹

Bevezetés

A levelezés (írásos kapcsolattartás) életünk nagy részét teszi ki, és tette ki mindig: levelek, képeslapok, táviratok, emailek, smsek, chatbeszélgetések. Munka és magánélet terén egyaránt.

A történelmi levelezések segítségével betekintést nyerünk a korba a tudósok, politikusok művészek, hírességek vagy magánemberek levelezésén keresztül. Ezek a levelek az emberi kapcsolatok hálójáról is tanúskodnak, és azokról a témákról, melyek foglalkoztatták szerzőjüket - legyen az közügyekről alkotott vélemény, vagy a történelem során felmerülő mindennapi probléma.

A kommunikáció dokumentumai épp ezért gyakran képezik bölcsészeti kutatások alapját. Tudományos kiadások (scholarly editions) készültek, hogy megkönnyítsék a további kutatást. Mivel ezen kiadások legtöbbször eleve digitális formában jönnek létre és gyakran digitális formában is kerülnek publikálásra, ezért felkeltették a [Text Encoding Initiative](#) közösség érdeklődését. A levelek elsősre meglehetősen egységes struktúrával rendelkeznek, de mint múltékony/átmeneti dokumentumok, hajlamosak eltérő jegyeket mutatni az általános gyakorlattól. Általánosságban pedig a kommunikáció elérhető szövegtípusai is változtak idővel; a szövegtípusok stílusa, struktúrája és kontextusa is, melyekben használták őket.

A [TEI Correspondence Special Interest Group \(SIG\)](#)[1] szervezőiként és a [Deutsches Textarchiv \(DTA\) Base Format](#) képviselőként (Haaf/Geyken/Wiegand 2014/15) gyakran szembesülünk a levelezés-specifikus TEI kódolás jelenségével. 2015-ben a TEI Correspondence SIG már foglalkozott néhány problémával, egy új levelezés modell bevezetésével a TEI Guidelines-ban: <correspDesc> és számos gyerekeleme (Stadler/Illetschko/Seifert 2016).[2] A DTA Base format, mely nyomtatott szövegek számára készült elsősorban, megnyílt a kéziratos szövegek számára, és kibővült kézirat-specifikus markup-okkal 2016-ban. Tehát többek között lehetővé teszi a kézzel írt, gépelt levelek integrálását (a nyomtatott mellett) a DTA szövegkorpuszba (Haaf/Thomas 2017).

Az annotáció lehetőségén túl növekvő érdeklődés volt és van a levelezés-kiadások és projektek hatékony összekötésére, hogy a levelezések hálózata láthatóvá válhasson. Ez

¹ <https://encoding-correspondence.bbaw.de/v1/introduction.html>

vezetett a [Correspondence Metadata Interchange Format \(CMIF\)](#), a <correspDesc> element teljes TEI sztenderdje egy korlátozott alegységének megalkotásához, és a [correspSearch](#) (Dumont 2016) webfejlesztéshez, ahol a CMIF a csereformátum. A fejlesztéseket különböző díjakban is részesítették.^[3]

Még mindig sok kérdés maradt megválaszolatlanul, hogy hogyan kezeljünk számos strukturális és szöveges előfordulást; egy minden igényt kielégítő TEI kódolás kialakítása levelezések számára még nem fejeződött be. Ezért is került megrendezésre egy workshopot, "Challenges of Letter Encoding" címmel, amely fórumot biztosított annak megbeszélésre, hogy merre tovább, milyen problematikus esetek fordulhatnak elő egy TEI-ben kódolt levelezésnél. A cél az volt, hogy megoldásokat és jó gyakorlatokat alakítsunk ki a már meglévő TEI keretek között, és amennyiben szükséges, javaslatokat tenni további TEI kiterjesztésekre.

A workshop támogatója: CLARIN-D. Helyszín: Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities (BBAW). Időpont: 2018 október. Részvevők között fiatal kutatók, levelezés-kiadások készítői és a TEI Council egy tagja is szerepelt. 20 résztvevő, 15 intézményből, Németország, Ausztria és Svájc területéről.

A workshop előtt a résztvevőktől összegyűjtöttük a bizonytalanságok és problémák példáit, amelyek a TEI alkalmazását kísérték a levelezés szövegeinél, és ezután ezekkel foglalkoztunk. Az összegyűlt anyag és a kapcsolódó kódolási ügyek alapján 4-5 fő résztvevői csoportok a következő témákat vitatták meg:

- 1. Csoport: Szöveg struktúrák I., azaz **openers, closers, postscripts**
- 2. Csoport: Szöveg struktúrák II. azaz az **előre nyomtatott részek**, mint fejléc, címek, bélyegek, pecsétek, képeslapok, stb.
- 3. Csoport: Metaadatok I., azaz csatolmányok, szerepek, mint a szerző, szkriptor(?) és küldő, cselekvés mint kommentelés stb.
- 4. Csoport: Metaadatok II., a bizonytalan információk
- 5. Csoport: CMIF és Metaadat, azaz a CMIF kiterjesztése, authority files, a levelezés RDF-ben való modellezése

Az összejövétel gyakorlati célú workshopot jelentett, lehetővé téve a résztvevők csoportjainak a jelen lévő problémák megvitatását, és megoldások fejlesztését. A csoportmunkát plenáris ülések váltották fel, ahol szélesebb körben lehetett megvitatni a problémákra hozott megoldásokat a csoportok között. Mindegyik probléma levél vagy képeslap kódolással kapcsolatos volt, a levelezés szövegstruktúrájától kezdve a metaadatokig. Végül a workshopok, az ülések és a tárgyalások tanulságait egy kézikönyv formájában is összefoglalták a résztvevők. Ezek a cikkek átmentek egy belső ellenőrzésen, és most lesznek publikálva a weboldalon, hogy a közösség is kommentálja és ellenőrizze. A már kint lévő és a most kikerülő cikkek jelenleg az 1-es stádiumban vannak és maradnak egyelőre. A nyilvános ellenőrzés (review) szakasza 2020 áprilisáig tart. Utána újra át lesznek nézve, adaptálják őket a javasolt változtatásokhoz, és a végső, 2-es verzióban is elérhetőek lesznek.

A kézikönyv "*Encoding Correspondence. A manual for encoding letters and postcards in TEI-XML and DTAB*" iránymutatásként szolgál az annotátorok számára a TEI-ben való levél kódolás sajátosságaihoz és visszatérő problémáihoz, megoldásokat és TEI Guideline-on

alapuló ajánlásokat nyújt, továbbá lehetséges kiterjesztéseket a TEI-hez. A cikkek mellett, melyek az adott ügyeket hosszabban tárgyalják, hosszútávú célként tervezünk egy jó gyakorlatok segédletet is biztosítani a levelezések kódolásához, ami rövidebb formában gyors áttekintést jelent majd.

Mindegyik cikknél a felhasznált irodalom és bibliográfiai információk egy [Zotero Csoportban](#) [Encoding Correspondence](#) címen vannak tárolva, és "COinS"-ként vannak beágyazva a kézikönyv HTML verziójában. Így a bibliográfiai adatokat hozzá lehet adni egy hivatkozáskezelő szoftverhez a megfelelő böngésző kiegészítővel (pl. Zotero, Citavit Picker).

Mivel ez egy közösségi erőfeszítés, szeretettel felkérünk, hogy nézd át és tegyél megjegyzéseket a cikkekhez, kérdezz, jelezz vissza, lásd el további levelezéssel vagy kódolással kapcsolatos példákkal, vagy bármi mással, ami szerinted hasznára válik a többi levelezéskódolással foglalkozónak. Ezt könnyen megteheted a [Hypothes.is](#) eszközzel, vagy az email gomb megnyomásával minden cikk mellett.

A teljes kézikönyv összes cikke (kivéve a [Hypothes.is](#) kommentárjait) elérhető letöltésre a GitHub-on: <https://github.com/TEI-Correspondence-SIG/encoding-correspondence>

Jegyzetek

- [1]See also [the Wiki page of the TEI Correspondence SIG](#).
- [2]Also cf. the TEI Guidelines, [chapter 2.4.6: Correspondence Description](#).
- [3]Namely to Stefan Dumont, Sascha Grabsch, Marcel Illetschko, Jonas Müller-Laackman, Sabine Seifert, and Peter Stadler, <https://tei-c.org/activities/rahtz-prize-for-tei-ingenuity/>.

Bibliográfia

- Dumont, Stefan. 2016. "correspSearch – Connecting Scholarly Editions of Letters." *Journal of the Text Encoding Initiative* 10.
<http://journals.openedition.org/jtei/1742>.Zotero
- Haaf, Susanne, Alexander Geyken, and Frank Wiegand. 2014/15. "The DTA 'Base Format': A TEI Subset for the Compilation of a Large Reference Corpus of Printed Text from Multiple Sources." *Journal of the Text Encoding Initiative* 8.
<http://journals.openedition.org/jtei/1114>.Zotero
- Haaf, Susanne and Christian Thomas. 2017. "Enabling the Encoding of Manuscripts within the DTABf: Extension and Modularization of the Format." *Journal of the Text Encoding Initiative* 10 (2016–2019). <http://journals.openedition.org/jtei/1650>.Zotero
- Stadler, Peter, Marcel Illetschko, and Sabine Seifert. 2016. "Towards a Model for Encoding Correspondence in the TEI: Developing and Implementing

<correspDesc>.” *Journal of the Text Encoding*

Initiative 9. <https://dx.doi.org/10.4000/jtei.1742>.Zotero

- TEI Consortium, ed. 2019. “Correspondence Description.” In *TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange*. Version 3.6.0, 63–65. <https://www.tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/HD.html#HD44CD>.Zotero

A cikkek

Uncertainties in metadata

Peter Dängeli, Isabella Hödl-Notter, Timo Steyer

Bevezetés

- a bizonytalanságok kihívást jelentenek → alapvető fontosságú ezekre rámutatni: a kutatási folyamat és az eredmények átláthatósága és összehasonlíthatósága érdekében
- bölcsészettudományokban általában hiányzik ezek pontos modellezése → helyette mellékelt szövegek, leíró magyarázatok → TEHÁT: hiányoznak a *jó gyakorlatok*
- 3 kihívás
 - azonosítás
 - modellezés/összehasonlíthatóvá tétel
 - kommentálás vagy értelmezés a szerkesztő által
- ezeket a lépéseket a szövegben és a metaadatokban is meg kell tenni

A bizonytalanságok modellezése TEI-ben

- két típusú bizonytalanság
 - a megfelelő TEI elem kiválasztásával kapcsolatban
 - bizonytalanságok az olvasatban vagy az entitások (pl. nevek, helyek) azonosításában
- a bizonytalan olvasattal kapcsolatos TEI útmutatás:
 - [Chapter 11.3.3.2](#) "Use of the <gap>, , <damage>, <unclear>, and <supplied> Elements in Combination"
 - [Chapter 21](#) "Certainty, Precision, and Responsibility"
- a bizonytalanság modellezésében fontos jelölni:
 - felelősséget (@resp vagy <respons>)
 - bizonytalanság mértékét (@cert = high/medium/low/unknown vagy @precision)
 - okot (@reason vagy <note>)
- az olvasatban lévő bizonytalanságok jelölése, mint látszik, jól dokumentálva vannak
- a probléma: metaadatok → elsősorban entitások és datálások köré csoportosul

Általános kihívások

- a metaadatok részletes, strukturált és standard leírásának követelménye
 - gyakori formája a körülírás, pl. 1700 körül, a késő középkorban, Köln és Düsseldorf között
 - olyan forma kell, amivel az automatikus feldolgozás is hiba nélkül tud dolgozni
- másik probléma: nem kielégítő pontosságú authority adatok
 - pl. van GeoNames azonosítója Bajorországnak, de ez nem feleltethető meg a korai modern Felső- és Alsó-Bajorországgal

Ajánlások

- mindig rögzítsük a bizonytalanságot a metaadatokban (már magában ez is egy tudományos teljesítmény)
- tegyük átláthatóvá a kódolási folyamatot azáltal, hogy jelezzük ki a felelős a bizonytalanság rögzítéséért
- különítsük el, hogy a bizonytalanság forrásalapú (intrinsic) VAGY a nem-megfelelő vagy kétértelmű/zavaros azonosításból fakad (extrinsic)
- nevezzük meg a módszert, hogy átláthatóvá tegyük a bizonytalanság feloldásának módját (@evidence = internal/external/conjecture)
- ha lehet, utaljunk külső hivatkozásokra (authority data stb.), hogy a kutatóknak lehetőségük legyen megismerni az adott jelenséget
- ha lehet, jelezzük, hogy dolgozható fel a rendelkezésre álló információ analitikus és indexelő (?) célokra

Speciális példákat lásd [itt](#).

Addresses

Marjam Trautmann

Bevezetés

- [<address>](#): egy postai címet tartalmaz (pl. kiadó, szervezet, magánszemély)
- sok gyerekelem
- 3 központi és problémás kérdés

1. kérdés: hiányzó @type attribútum

- a leveleknek van egy feladója és egy címzettje
- gyakran mindkét cím fel van tüntetve a levélen és az átírásban is (és nem csak a metaadatokban)
- célszerű lenne különbséget tenni a küldő és a címzett címe között (vagy más említett személyé között)
- ezen kívül privát vagy hivatalos [*business*] címek, postai vagy e-mail címek között
- a metaadatokban ezt könnyebb kivitelezni: <correspAction> + @type = sent/received
- az átírásban viszont az address-hez nem adható hozzá @type
→ ideális megoldás: address ∈ att.type
- lehetséges megoldás jelenleg: strukturális elemekkel pl. <div> / <ab> + @type

```
<div type="address">
  <ab type="sender">
    <address>
      <addrLine>U. Off. Marc</addrLine>
      <addrLine>Bayr. Ersatz Division</addrLine>
      <addrLine>1. Ers. Abt. (Schilling)</addrLine>
      <addrLine>des 1. Feld-A. Rgt.</addrLine>
      <addrLine>Leichte-Munitions-Kolonne</addrLine>
    </address>
  </ab>
  <ab type="recipient">
    <address>
      <addrLine>Herrn</addrLine>
      <addrLine>Herwarth W<hi rend="underline">ald</hi>en</addrLine>
      <addrLine>Verlag „Sturm“</addrLine>
      <addrLine>Berlin W. 9.</addrLine>
      <addrLine>134/a Potsdamerstrasse</addrLine>
    </address>
  </ab>
</div>
```

- ez viszont a 2. kérdéshez vezet, mivel az <address> elem nem megengedett <opener> előtt vagy <closer> után

2. kérdés: <address> <opener> előtt és <closer> után

- az <address> elem nem része a <div> tartalmi modelljének → nem jelenhet meg közvetlenül a <div>-ben → nem megengedett *model.divTopPart* (pl. <opener>) előtt és *model.divBottomPart* (pl. <closer>) után
- ha különálló strukturális blokként akarjuk kódolni az address részt a <text>-en belül, és azt az opener vagy closer után akarjuk rakni, akkor csak bonyolult adatmodelleken keresztül lehetséges (= több div-be kódolva)

```
<body>
<div type="address">
<ab type="sender">
<address>
<addrLine>U. Off. Marc</addrLine>
<addrLine>Bayr. Ersatz Division</addrLine>
<addrLine>1. Ers. Abt. (Schilling)</addrLine>
<addrLine>des 1. Feld-A. Rgt.</addrLine>
<addrLine>Leichte-Munitions-Kolonne</addrLine>
</address>
</ab>
<ab type="recipient">
<address>
<addrLine>Herrn</addrLine>
<addrLine>Herwarth W<hi rend="underline">ald</hi>en</addrLine>
<addrLine>Verlag „Sturm“</addrLine>
<addrLine>Berlin W. 9.</addrLine>
<addrLine>134/a Potsdamerstrasse</addrLine>
</address>
</ab>
</div>
<pb xml:id="S.193r" n="193r" facs="http://resolver.staatsbibliothek-berlin.d
<div type="content">
<opener>
<dateline> Ha - - <date when="1914-11-13">13 XI/14</date>
</dateline>
<salute>Lieber <persName>Walden</persName>, </salute>
</opener>
</div>
</body>
```

- ennek elkerülésére: <address> elem közvetlen használata <div>-en belül
- esetleges megoldás: <address> ∈ *model.divTopPart* / *model.divBottomPart* ?

3. kérdés: <address> <opener> és <closer> elemeken belül

```
<body>
<opener>
<address type="sender">
<addrLine>U. Off. Marc</addrLine>
<addrLine>Bayr. Ersatz Division</addrLine>
<addrLine>1. Ers. Abt. (Schilling)</addrLine>
<addrLine>des 1. Feld-A. Rgt.</addrLine>
<addrLine>Leichte-Munitions-Kolonne</addrLine>
</address>
<address type="recipient">
<addrLine>Herrn</addrLine>
<addrLine>Herwarth W<hi rend="underline">ald</hi>en</addrLine>
<addrLine>Verlag "Sturm"</addrLine>
<addrLine>Berlin W. 9.</addrLine>
<addrLine>134/a Potsdamerstrasse</addrLine>
</address>
<dateline> Ha - - <date when="1914-11-13">13 XI/14</date>
</dateline>
<salute>Lieber <persName>Walden</persName>,</salute>
</opener>
<p><!--text of letter--></p>
</body>
```

- a <closer> és az <opener> definíciójának módosítása helyénvaló lenne
- hogy elkülönítsük a feladót és a címzettet: @type (ld bővebben: 1. kérdés)

Postage stamps, seals, and postmarks

Josephine Obert, Marjam Trautmann

Pecsétek típusai

- seals → régebbi, a viaszba nyomott pecsétet jelenti, vagy tágabban: ami arra szolgál, hogy a boríték sértetlenül érkezzon meg
 - a levélíró által választott/rányomott
 - róla árulhat el információkat
- stamps → általában a tintába mártott pecsétet jelenti
- postmarks → postabélyegzők
 - ez a kettő pont a seal ellenkezője
 - a levélírónak nem igazán van rá befolyása
 - idő- és helyinformációkat tartalmazhat
 - pl. turistahelyek látványosságai, évfordulók vagy ünnepekre készített különleges kiadások stb.
- gyakran kimaradnak a TEI-univerzumból, nem helyeznek rá hangsúlyt, de fontos infókat tartalmazhat

Postage stamps

- TEI Guideline element: [<stamp>](#) → “bélyegzőt vagy hasonló eszközt leíró szót vagy kifejezést tartalmaz”
- általában a páncélbélyegzőre [*armorial stamp*] vagy a gumibélyegzőre [*rubber stamp*] vonatkozik, nem a postabélyegzőre

1. megközelítés: postabélyegző a <text>-en belül

- <figure> elemen belül így: <figure type="postage-stamp">
- DE: nem egyezik meg a TEI definícióval: “a <figure> grafikus információkat ábrázoló vagy azokat tartalmazó elemeket csoportosít, például illusztrációt, képletet vagy ábrát”
- másik lehetőség: kibővíteni a <stamp> fogalmát és használatát

2. megközelítés: postabélyegző a metaadatokban

- <physDesc> // <objectType>
- itt le lehet írni, hogy egy vagy több postai bélyegyet tartalmaz a dokumentum + lehetőség van a bélyegzőre írt szöveg leírására és egyéb infók hozzáfűzésére
- pl.

```

<msDesc>
<physDesc>
<p><idno type="postcard">101030</idno>
<objectType n="1">Stamp</objectType> from Italy with the imprint
<quote>CASTELLO <lb/> ARAGONESE • ISCHIA 100<lb/> ITALIA</quote>
<figure>
<graphic url="postagestamp1.jpg"/>
<figDesc>The drawing on the postage stamp shows a castle on top of
a cliff.</figDesc>
</figure>
</p>
<p>
<objectType n="2">Stamp</objectType> from Italy with the imprint
<quote>CASTELLO <lb/> SCALIGERO • SIRMIONE 600<lb/> ITALIA</quote>
<figure>
<graphic url="postagestamp2.jpg"/>
<figDesc>The drawing on the postage stamp shows a castle next to a
body of water</figDesc>
</figure>
</p>
</physDesc>
</msDesc>

```

Seals

- hasonló kérdés, mint a postabélyegző esetén
- a headerbe is kódolható: <physDesc> // <sealDesc> + @type és @subtype + információk (dátum, származás, leírás)

```

<physDesc>
<sealDesc>
<seal type="x" subtype="y">
<p>Round seal of <name>XY</name> made of red wax</p>
</seal>
</sealDesc>
</physDesc>

```

```

<physDesc>
<sealDesc>
<seal n="1">
<p>The green wax seal represents the motto of the "Nordsternbund":
<foreign xml:lang="grc"><hi rend="greek">τὸ του πόλοῦ
ἄστρον</hi></foreign>.</p>
</seal>
<seal n="2">
<p>The red wax seal has not been identified yet.</p>
</seal>
<seal n="3">
<p>The yellow wax seal shows Chinese inscriptions. In his book "Reise um
die Welt" (p. 132), Chamisso reports that Julius Klaproth gave him
that seal in 1804 or 1805 and that it shows a quote by Confucius.</p>
</seal>
</sealDesc>
</physDesc>

```

- nem tartozik szorosan a szöveghez → nem indokolt a <text>-en belül egy külön elem neki
- ha mégis ide akarjuk tenni: <figure>

```

<text>
<body>
<p>
<figure type="seal" n="1">
<graphic url="seal1.jpg"/>
<figDesc>A green wax seal, representing the motto of the
"Nordsternbund": <foreign xml:lang="grc"><hi rend="greek">τὸ του
πόλοῦ ἄστρον</hi></foreign>.</figDesc>
</figure>
<figure type="seal" n="2">
<graphic url="seal2.jpg"/>
<figDesc>A red wax seal that has not been identified yet.</figDesc>
</figure>
<figure type="seal" n="3">
<graphic url="seal3.jpg"/>
<figDesc>A yellow wax seal that shows Chinese inscriptions. In his
book "Reise um die Welt" (p. 132), Chamisso reports that Julius
Klaproth gave him that seal in 1804 or 1805 and that it shows a
quote by Confucius</figDesc>
</figure>
</p>
</body>
</text>

```

Postmarks

- információk: a levél kézbesítésének ideje és helye → <teiHeader> // <correspAction>
- kérdés: akarunk-e explicite a postabélyegző létezésére és információira utalni?
- érdemes megkülönböztetni a levélíró által jelzett helyet és időt a postabélyegzőn lévőőtől
- az előbbi a levél szövege tartalmazza: text // dateline + correspAction
- postabélyegzőé: correspDesc + a metaadatokban jelezni, ha a kézírás különbözik ettől a dátumtól → origin // history
 - [history](#): "a kézirat, a kéziratos rész vagy más tárgy teljes történetét leíró elemeket csoportosítja"
 - [origin](#): "bármilyen leíró vagy egyéb információt tartalmaz a kézirat, a kéziratos rész vagy más tárgy eredetéről"

```

<sourceDesc>
<msDesc>
<history>
<origin>
<p>The sender dates the letter, contrary to the postmark, to the
<origDate when="1915-01-16">16 January 1915</origDate>.</p>
</origin>
</history>
</msDesc>
</sourceDesc>

```

- VAGY: másik javaslat a különbség kódolására → correspAction // note

```

<correspDesc>
<correspAction type="sent">
<persName>Franz Marc</persName>
<placeName>Benediktbeuern</placeName>
<date when="1915-01-18"/>
<note>The sender dates the letter, contrary to the postmark, to the
<origDate when="1915-01-16">16 January 1915</origDate>.</note>
</correspAction>
<correspAction type="received">
<!-- [...] -->
</correspAction>
</correspDesc>

```

Lehetőség van még a postabélyegző konkrét megjelenítésére is:

1. megközelítés:

- a postabélyegző ugyan nem egy igazi objektuma a levélnek, de a <stamp> fogalma mégis megengedhetővé teszi, hogy ide kódoljuk ("similar device")
- `teiHeader // msDesc // stamp`

```

<msDesc>
<physDesc>
<objectDesc>
<supportDesc>
<support>
<p>postcard with
postmark:<stamp><!-- Description if needed--><mentioned><placeName>Feldpoststatio
A. A. Falkenhausen</placeName><date when="1915-01-18">18 Januar 15</date>2-3 N</m
</support>
</supportDesc>
</objectDesc>
</physDesc>
</msDesc>

```

- [support](#): "leírja azokat az anyagokat stb., amelyek a kézirat vagy más tárgy írásbeli részének fizikai alátámasztását jelentik"
- TEI P5 Guidelines ajánlás: az objektumra írt információ és a szerkesztő által írt információ éles elkülönítése → [mentioned](#): "olyan szavak és mondatot explicitté tétele, amelyek csak implicite vannak benne a szövegben" (stamp / mentioned) → ez ellentmondás
- nem használható itt: <q>, <quote>, <cit> → ezek validálása megoldaná a problémát

2. megközelítés: postabélyegzők a <text>-en belül

- <ab> vagy <div> (az utóbbiba kell még egy <p> is)

```

<ab type="postmark"><placeName>Feldpoststation A.A. Falkenhausen</placeName><date>15</date></ab>

```

```
<div type="postmark">
<p>
<placeName>Feldpoststation A.A. Falkenhausen</placeName>
<date>18 Januar 15</date>
</p>
</div>
```

- a <text>-ben az objektumok szöveges leírásának nincs helye, azok a header megfelelő részeibe kerülnek (itt: msDesc // stamp) → így a stamp elem text-ben való használata nem helyes <->
- Felvetés 1: érdemes lenne a stamp elemet (kombinálva a cit és quote elemek validálásával) a body-n belül is használni postabélyegzőknek és más hasonló pecséteknek (pl. nyugtabélyeg)
- Felvetés 2: érdemes lenne egy új <postmark> elem bevezetése a <text>-en belül:

```
<body>
<ab type="postmark">
<placeName>A.A. Falkenhausen</placeName>
<date>18 Januar 15</date>
</ab>
<div>
<opener/>
<!-- [...] -->
</div>
</body>
```

Correspondence Metadata Interchange Format

Stefan Dumont, Ingo Börne, Jonas Müller-Laackman, Dominik Leipold, Gerlinde Schneider

Célok és elvek

- CMIF (Correspondence Metadata Interchange Format) = digitális és nyomtatott kritikai kiadások legfontosabb egyes levelekre vonatkozó metaadatainak tárolására szolgáló online és gépek számára olvasható formátuma
- lehetővé teszi különböző levelezések összekapcsolását és elemzését
- version 2: lehetőség van a levélben szereplő entitások (nevek, helyek, művek, események stb.) rögzítésére
- túllóg az egyes kiadások határain
- csak adattárolásra szolgál, szöveget nem rögzít (ezzel a jogi kérdések is elkerülhetőek)
- nem helyettesíti a teljes és részletes teiHeader-t
- ráadásként szolgál az egyes kritikai kiadásokhoz, ezért annak alapvető formátumától teljesen független
- alapelv: Keep it simple → csak a legszükségesebb adatokat tartalmazza a lehető legkisebb méretben
- CMIF Creator + részletes dokumentáció

Háttér

- alapja: TEI Guidelines (TEI Correspondence SIG)
- kezdeményezés: 2014 → 2015: <correspDesc>: a legfontosabb kommunikáció-specifikus adatokat gyűjti a header-ben
- a correspDesc-ből kerülnek át az adatok a CMIF-be (Schema definition: ODD, examples: [GitHub](#))
- Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities: correspSearch → “élettel tölteni fel a CMIF-t”
- 2018: version 2

Általános kódolási elvek

- két kódolási mód létezik a frameworkben:
 - levelenként egy-egy teiHeadert létrehozni, és annak az elemeit használni (profileDesc, msDesc, keywords stb.) → ezeket egyesíteni a [teiCorpus](#) elemekben
 - a correspDesc elemekben tárolni az infókat minden levélnél → CMIF file metaadatai közvetlenül az egyes levelekből származnak
- CMIF v1: a második volt inkább használatban, mivel minden kinyerhető volt a correspDescből → feladó, címzett, megírás és átvétel helye, dátum és URL vagy az adott levél száma (a correspDesc-et alapból erre tervezték)
- CMIF v2: ide már például az említett személyek is bekerülnek, ezt nem tárolja a correspDesc → használjuk az egész teiHeadert? → nem jó, mert az túl gazdag és ellentmond a “keep it simple”-elvnek

- egyelőre úgy tűnik, hogy továbbra is marad a correspDesc-ből való kinyerés
- további kérdés: a CMIF megfelel-e a TEI Guidelines-nak?
 - eddig nem volt probléma ebből → a correspDesc-re épülő eljárásból
 - de most: további adatokat is integrálni kéne a correspDesc-be, amik alpból nem ide tartoznak
 - új attribútumok? ezek csak a CMIF-ben érvényesek, a TEI-ben nem
 - CMIF alpból a TEI-ben gyökerezik, ezért validálni fogják TEI All-ra + helyesen illesztik be a TEI Abstract Model-be → ez lesz a megoldás

CMIF v1 által tartalmazott infók

- feladó, címzett, megírás és átvétel helye, dátum, URL, szám + bibliográfiai hivatkozás
- ezen kívül tartalmazza még: kiadó, szerkesztő, a kiadás vagy módosítás ideje, a file URL-je

CMIF v2 által tartalmazandó infók

- információk a levél "identitásáról": levéltári jelzés (signature), egyedi ID (arról, ami csak nyomtatva van → ugyanazon levél más kiadásai miatt fontos)
- a levéltári infókra azért van szükség, hogy tévedhetetlenül beazonosítható legyen automatikusan a levél
- fontos jelezni a bizonytalan/kikövetkeztetett adatokat is (ezt alpból szögletes zárójelek jelzik + kérdőjel, ha csak a szerkesztő következtetésére alapul és nem külső forrásra)
- fontos még a szöveg alapját (textual basis) jelezni: pl. ha nincs meg az eredeti
- entitások: említett személyek, nevek, művek, helyek + idézetek, események, bizonyos tárgyak is fontosak lehetnek (authority files!)
- a publikálás fajtája, és a különböző megjelenések
- a correspDesc gyerekelemei: correspAction, correspContext, note + attribútumok
 - az első kettőben csak a kommunikáció jellemzői rögzíthetők
 - így a note-ban kell jelezni minden említett infót, pl.:

```
<note type="mentioned">
<persName ref="http://viaf.org/viaf/24602065">Johann Wolfgang von
Goethe</persName>
<placeName ref="http://www.geonames.org/2874225">Mainz</placeName>
<orgName ref="http://asa">Verlag XY</orgName>
<bibl sameAs="http://viaf.org/viaf/186077286">Die Leiden des jungen
Werthers</bibl>
<term ref="urn:lsid:ipni.org:names:164558-3:1.1">Kalanchoe
pinnata</term>
<date from="1793-04-14" to="1793-07-23">Belagerung von Mainz</date>
</note>
```

- érdemes lehet egy sokkal általánosabb módot választani: rs (referencing string)

```
<rs type="person" ref="http://viaf.org/viaf/24602065"> Johann Wolfgang von
Goethe</rs>
```

- flexibilisebb, mint az előbbi (több entitástípusra lehet használni)

- alkalmazható lehet a szemantikus web hármass jelölésére is (alany - állítmány - tárgy)
pl. "Az XY levél említi Goethét."

```
<note type="mentioned">  
<listRelation>  
<relation active="http://example.org/letter-123" name="cmif:mentionsPerson"  
passive="http://viaf.org/viaf/24602065"> Johann Wolfgang von  
Goethe</relation>  
</listRelation>  
</note>
```

- URI + Vocabulary, lásd [itt](#)

Letter Openers and Closers

Christian Forney, Susanne Haaf, Linda Kirsten

- a levelek alapvető struktúrája: nyitó formula → levélszöveg → záróformula
- szóbeli kommunikációhoz kapcsolódik: a nyitó- és záróformulák a kommunikációs aktus határait jelzik → standardizálódás
- általános tartalmuk: üdvözlés, búcsúzás, aláírás, keltezés, cím stb.
- ezekhez TEI elemek társulnak:
 - [<dateline>](#) rövid leírást tartalmaz egy levél, újságcikk vagy más mű keletkezésének helyéről, dátumáról, időpontjáról stb., amelyek egyfajta elő- vagy utótagként jelennek meg
 - [<salute>](#) köszöntést vagy üdvözlést tartalmaz, amely szintén lehet elő- és utótag pozícióban
 - [<signed>](#) záró üdvözlés és aláírás
- egyszerre rendelkeznek szemantikus és strukturális jelentéssel
- blokk szintű elem: megjelenhetnek közvetlenül a szövegben vagy a szövegegységekben, de nem lehetnek más blokk szintű elem részei = a bekezdések (<p>) testvérei és a szövegegységek (<div>) gyerekei
- <dateline>, <salute> ∈ *model.divWrapper* → egy div **tetején** vagy **alján** lehet
 - szükség van egy közbülső <opener> vagy <closer> elemre a <postscript>-en belül
- <signed> ∈ *model.divBottomPart*, *model.divTopPart* → egy div **elején** vagy **végén** lehet
 - közvetlenül a <postscript> elemen belül helyezkedhet el
- [<opener>](#) és [<closer>](#) elemek lehetővé teszik, hogy nyitó és záró elemeket rakjunk a szöveg elejére (*model.divTopPart*) és végére (*model.divBottomPart*)
- [<address>](#) postai címet tudunk vele jelölni a levélszövegben
 - <address> ∈ *model.global* → kevésbé szabályozott, mint az előbbieik
 - bárhol megjelenhet a szövegben
 - tovább bontható (*model.addrPart*):
 - strukturálisan: [<addrLine>](#)
 - szemantikusan: [<postCode>](#), [<street>](#), [<state>](#)

Nyitó- és záróformulák kódolása

- <salute> és <signed> mindketten tartalmazhatnak elköszönő formulákat. Különbség:
 - <salute> egy mondat, ami elköszönést tartalmaz
 - <signed> elköszönés, ami szorosan az aláíráshoz tartozik

```
<salute>I am with all my Heart<lb/>Dear Friend</salute>  
<signed>Yours most faithfully<lb/>Werlhof</signed>
```

- <address> sorokra bontható (ld. <addrLine>), de a külön sorba tördelt összetartozó információk egyben is megjeleníthetők <lb/> elemmel

```

<address>
  <addrLine>à Monsieur</addrLine>
  <addrLine>Monsieur Haller</addrLine>
  <addrLine>conseiller aulique et<lb/>professeur roïal</addrLine>
  <addrLine>à<lb/>Göttingen</addrLine>
</address>

```

- <opener> és <closer> minden eleme szemantikus jelentéssel bír, de ami nem illik ide, az egyszerű text node-ként is szerepelhet

```

<closer>
  Text which does not fit into existing categories [...].
  <salute>Best wishes,</salute>
  <signed>John</signed>
</closer>

```

- Felvetés: az opener és closer részeknek kellene engedni, hogy tartalmazhassanak bekezdéseket (p)

Felmerülő kódolási problémák

1. probléma: köszönések (salutations) bekezdéseken belül

- <salute> és <p> blokk szintű elemek = nem lehetnek egymás gyerekei
- Megoldás 1
 - egyszerűen levágni a sor/bekezdés elejét, és külön <salute>-ként tagelni

```

<salute>O my dear Friend,</salute>
<p>I remember not having received any news more

```

- ez néhány esetben megoldás lehet, de egy betűhű átírásnál például problémás
- Megoldás 2
 - a @rend attribútum használata "inline" (vagy hasonló) értékkel, és a <div> elem összefogja

```

<div><salute rend="inline">O my dear Friend,</salute> <p>I remember no

```

- a probléma ezzel is az, hogy csak a bekezdés elején és végén található köszönő formulákra alkalmazható, közbeékeltre nem
- Megoldás 3
 - <salute> engedélyezése <p>-n belül → inter-level elemként: model.divWrapper → model.inter (TEI modul: textstructure → core)

2. probléma: áthajló köszöntések

- amikor egy köszöntés az openerben kezdődik, de az első bekezdésben ér véget VAGY az utolsó bekezdésben kezdődik, de a closerben ér véget
- először is el kell dönteni, hogy ez a két rész szemantikus egységet alkot-e, vagy lehet-e őket külön részként kezelni
- mindkét esetre van lehetőség
 - ha külön egységként kezeljük őket, megint a @rend attribútum segíthet megoldani a helyzetet

```

<closer>
  <salute rend="paragraph">Möge das hereinbrechende milde<lb/>
  Frühjahr alle Leiden von Ihnen<lb/>
  fern halten.</salute>
  <salute rend="closer">In herzlicher Verehrung</salute>
  <signed>Ihr <lb/>ganz ergebenster <lb/>Ehrenberg</signed>
</closer>

```

- sajnos így valószínűleg rosszul jelenítjük meg a levél layout-ját → inkább egy kompromisszum
- bár nincs konkrétan kimondva, a <closer> elem arra szolgál, hogy a vizuálisan is elkülönülő záróformulákat jelöljük benne
- megintcsak: nem feltétlenül rossz ez a megoldás, de betűhű átiratoknál például problémát jelenthet
- Megoldás
 - megintcsak: engedélyezni a <salute> elemet a <p>-n belül
 - ha a kettő szemantikusan összetartozik → összekapcsolni őket @xml:id, @prev és @next attribútumokkal

3. probléma: különböző típusú köszönések és aláírások

- középkori és kora újkori levelek gyakran összetett köszönőformulákat és aláírásokat tartalmaznak, amiknek szigorú formai szabályai voltak (sorrend, tartalom, pozíció)
- az alábbiak szerint
 - Intitulatio (cím)
 - több összetevőjű köszönés: formális + családi
 - “provision of services”
 - jókívánságok
 - nemesi és hivatali címek
- ezek formálisan elkülöníthetők paragrafusokra, de előfordul, hogy más szövegrészek (pl. mondatok) egyesítik őket, amelyek más információkat is tartalmaznak
- a probléma ott merül fel, ha ezeket részletezni kell a kódolás során (ez a modern levelek esetében általában nem merül fel)
- megoldás: salute / seg[@type @subtype]; signes / seg[@type @subtype]

```

<signed>
  <seg type="family_status">Tochter</seg>
  <seg type="name">A.D.</seg>
  <seg type="title_of_nobility">HZS*</seg>
</signed>

```

- DE: a túl sok seg element különböző type-okkal átláthatatlanná és kevésbé elérhetővé teszi a szöveget
- megoldási javaslat: a salute és signes elemekhez is lehessen @type attribútumot rendelni

4. probléma: aláírás és keltezés az utolsó bekezdés része (szövegben 5. és 6.)

- ugyanaz a probléma, mint a köszönetnél → megoldás <dateline> és <signed> engedélyezése <p>-n belül (bővebben: 1. és 2. probléma)

5. probléma: keltezés idegen kéz által (szövegben 7.)

- ha diktálják a levelet, általában az aláírás, keltezés, esetleg az elköszönés a levélíró saját írása
- <signed>, <salute>, <closer>, <opener>, <postscript> kaphatnak @hand attribútumot
- <dateline> nem → ebben az esetben jelenleg egy megoldás van: <handShift> (milestone element)
- DE: a TEI Guidelines nem tisztázza, melyik esetben kell inkább @hand és mikor <handShift>

A handShift elem használható a levélíró-kézváltás jelölésére (egyik íróról a másikra, egyik írási stílusról a másikra). Vagy jelezhet elmozdulást a dokumentum kezén belül, az írás stílusának, karakterének vagy tintájának megváltozásaként. A többi mérföldkő elemhez hasonlóan ennek is valamilyen más állapotból az általa leírt állapotba történő átmenetkor kell megjelennie.

- a handShift ezért inkább akkor használatos, amikor a levél szövegében történnek a folyamatos változások
- ha egy elkülönülő szövegrész teljesen más kéz által íródik, akkor is formálisan helyes a handShift alkalmazása, de egy sokkal praktikusabb megközelítés a @hand attribútum használata
- jelölhető a dateline-nál is így, ha az őt körülvevő opener vagy closer elem attribútumaként adjuk meg a @hand-et, de előfordul, hogy a closer vagy opener nagy része a levélíró eredeti keze által lett írva, kivéve a dateline-t
- megoldás:
 - dateline kapjon @hand-et

Postscripts of Letters

Christian Forney, Susanne Haaf, Linda Kirsten

Bevezetés

- utóirat definíció: egy bekezdés vagy írott szakasz a levél végén, az aláírás után, ami egy utólagos gondolatot vagy más további dolgot tartalmaz
- ez a definíció két szempontból értelmezhető:
 - helyileg: az utóirat létezése ahhoz a helyhez van kötve, ahol elhelyezkedik (i.e. a levél végén)
 - időben: inkább arra utal, hogy a szöveg elkészülte után keletkezett
- `<postscript>`: utóiratot tartalmaz, pl. egy levélhez → nincs meghatározva, hogy hol állhat
- de a részletesebb TEI dokumentáció kiköti, hogy az aláírás után lehet csak hozzáadni → `<postscript>` ∈ `model.divBottomPart`
- ezzel felmerülnek problémák, illetve egy sor lehetséges megoldás és ajánlás

Egyszerű utóiratok

- `<postscript>` ∈ `model.divBottomPart` / `model.divTopPart` → tehát vagy a szövegegység elejére vagy végére kerülhet

```
<div type="letter">
[...]
```

`<p>`Amüfire Dich recht gut und fei luftig, denn wer`<lb/>`
lacht, kann keine Todfünd' thun.`</p><lb/>`

`<closer>`

`<signed>`Deine Freundin`<lb/>`
Elifabeth Goethe.`</signed>`

`</closer>`

`<postscript>`

`<p>`Nach dem Wolfgang frägt Du ja gar nicht; ich`<lb/>`
hab' Dir's ja immer gefagt: wart' nur bis einmal ein`<lb/>`
andrer kommt, so wirft Du fchon nicht mehr nach ihm`<lb/>`
feufzen.`</p>`

`</postscript>`

`</div>`

- belső strukturálásra több elemet is tartalmazhat: `<p>`, `<label>`, `<opener>`, `<closer>`, `<signed>`

1. kérdés: utóiratok komplex szövegstruktúrával vagy azon belül

- az utóiratok gyakran tartalmaznak köszöntésket, dátumokat, vagy más bonyolultabb szerkezeteket
- több utóirat is lehetséges
 - ezek kapcsolódhatnak a külön-külön a főszöveghez
 - egy későbbi utóirat az előbbihez

- egy utóirat lehet része egy másik utóiratnak is
- a TEI megengedi több postscript használatát egy div-en belül

```
<postscript>
<p>Im Ernste Bruder bessere Dich.</p> <signed>MeyerBeer</signed>
</postscript>
<postscript>
<p>Wenn Du diesen Brief nicht erhältst, so schreibe es wenigstens Hund!</p>
</postscript>
<postscript>
<p>bey unsrer Freundschaft beschwöre ich dich, uns aus dieser tödtlichen Ung
</postscript>
```

- ha az utóirat(ok) belső struktúrája túl bonyolultnak bizonyul, érdemes a <div type="postscript"> attribútumot hozzáadni
- a levél div-jét további al-div-ekre lehet osztani @type="writingSession" attribútumokkal is

```
<div type="letter">
<div type="writingSession">
<p>[...]</p>
<closer><salute>[Salutation here]</salute></closer>
<postscript><p>[Postscript here]</p></postscript>
<postscript><p>[Another postscript here]</p></postscript>
</div>
<div type="writingSession">
<p>[...]</p>
<postscript><p>[...]</p></postscript>
</div>
</div>
```

2. kérdés: az utóiratok helye

- az utóiratok nem mindig a levél után helyezkednek el, van, hogy előtte, néha egy közbenső oldal szélén stb. → a szemantikus kódolást szem előtt tartva, a helyzetnek nincs jelentősége, mivel a tartalmi struktúrát szem előtt tartva, a PS-t mindig a levél után kell kódolni
- mi van akkor, ha <pb>-t használunk, hogy az oldalakat jelöljük vele?
 - ilyenkor a lokális tulajdonságok kerülnek előtérbe
 - de mivel a PS nem a levél része, így nem kerülhet ugyanarra az oldalra, de ebben a kódolási eljárásban helytelen, ha nem az adott oldalon kódoljuk a PS-t
 - még egy <pb> hozzáadása szintén nem jó ötlet → rosszul tükrözné a struktúrát
 - (van, aki <lb> elemet használ ennek a megoldására)
 - lehetne használni az adott részen is a <postscript> taget, de ezt a TEI nem engedi meg → esetleg: <note type="postscript"> → nem túl jó, mert egy utóirat nem igazán felel meg egy jegyzetnek
- esetleges megoldás: <postscript> <p> belül (→ egy kommentelő nagyon ez ellen van, mert megborítaná az egészet → PS szemantikája így összecsúszna a note-tal és a glosszával)

További kérdések:

- mi van, ha az egyik oldalon elkezdődik a PS, és egy másikon fejeződik be?
- mi van, ha ugyanazon oldal különböző zónáiban szerepel a PS?
- ezekre egyelőre nincs kielégítő válasz, lásd [itt](#) és [itt](#)

Pre-printed parts: Letterheads and forms

Sabine Seifert, Nicolas Schenk

Bevezetés

- gyakori előre nyomtatott részek → nincs megfelelő ajánlás a TEI-ben
- két kategória:
 - fejléc (küldő neve, cégjelzés, cím) + embléma, címer stb.
 - formanyomtatványokhoz hasonló előre nyomtatott részek, pl. cím mező megnevezésekkel és pontozott vonallal → kézzel kell kitölteni, pl. képeslap
- ez szemantikailag két különböző eset → kódolásban is különbséget kell tenni

Első típus: fejlécek

1. lehetőség: <fw>

- [form work](#) elem: élőfejek (pl. fejléc, lábléc), címszavak vagy hasonló részek kódolására való
- emellett könyvek olyan részeit is tartalmazza, ami nem a főszöveg áramlásának része (pl. oldalszámok, fejezetcímek stb)
- az <fw> elég rugalmas → tartalmazhat <address>, <name>, <placeName> stb. elemeket + <figure> bevonásával az ábrákat is le lehet képezni
- probléma: <fw> inline element → gondot okozhat a tördelésnél, mivel eredetileg elkülönül a főszövegtől
- pl.

```

<div>
  <pb n="1"/>
  <fw type="letterhead">[...]</fw>
  <opener>[...]</opener>
  <p>[...]</p>
  <fw type="letterfooter">[...]</fw>
  <pb n="2"/>
  <fw type="letterhead">[...]</fw>
  <p>[...]</p>
  <closer>[...]</closer>
  <fw type="letterfooter">[...]</fw>
</div>

```


2. lehetőség: <opener>/<closer> vagy <head>

- lehetséges: opener/closer + @type vagy @rend → nem a legjobb, mivel nem felel meg a két elem definíciójának
- <head>: csak az oldal tetején alkalmazható, ill. nem felel meg a definíciónak

3. lehetőség: <div>, <seg> vagy <ab>

- lehetséges, hogy nem elemként, hanem általánosabban pl. divisionként kódoljuk → definíciójuk nem felel meg a fejléc fogalmának, de szemantikailag jó
- lehetséges: div + @type="letterhead" / "letterfooter" / "pre-printed-form"

```
<div type="letter">  
<div type="letterhead"/>  
<div type="letterbody"/>  
</div>
```

- vagy @type + @rend="pre-printed"
- problémák: <div> és <ab> nem lehet <opener> előtt vagy <closer> után → fordítva pedig nem a forráshoz hiteles kódolást kapnak
- összességében pedig túl általános elemek a kódoláshoz

4. lehetőség: <figure>

- mivel ezek előre megtervezett részek, alkalmas lehet így pl. <figure type="letterhead">
- de üres elemként is lehet, ami utal arra, hogy itt egy fejléc
- plusz: <figDesc> (leírás), <graphic> (képként)

```

<div type="letter">
<figure type="letterhead">
<figDesc>The figure shows a drawing of Shakespeare's birthplace in
Stratford-upon-Avon, England.</figDesc>
<graphic url="fig1.jpg"/>
<head>Shakspeare's birth place</head>
<p>Published by E. Adams</p>
</figure>
<opener>Meine liebe Frau. [...]</opener>
<p>[...]</p>
</div>

```

- itt is az a probléma, hogy nem felel meg a definíciónak

5. lehetőség: <layoutDesc>

- kérdés: meg akarjuk-e jeleníteni ezt az információt az átírásban vagy csak a metaadatok között
- az utóbbi a kényelmesebb döntés olyan projektek esetében, ahol nem számít szemantikailag a fejléc tartalma, vagy olyan projektekben, ahol rengeteg különböző fejléc van
- ehhez: objectDesc / layoutDesc

```

<objectDesc>
<layoutDesc>
<layout xml:id="lh">A letterhead is printed in the top left corner of the
paper with the hotel's name and address in which the sender was
staying.</layout>
</layoutDesc>
</objectDesc>
<!-- [...] -->
<div>
<fw type="letterhead" place="top-left" corresp="#lh">Maison de
Santé<lb/>de<lb/>Saint-Rémy<lb/>de Provence<lb/>Bouches-du-Rhône</fw>
</div>

```

Második típus: formanyomatványyszerű előre nyomtatott részek

1. lehetőség: <ab>

- blokkelemekkel elkülöníteni a előre nyomtatott és az utólag kitöltött részeket
- ab @type="pre-printed" / @type="typed" /@type="handwritten"

```

<ab type="pre-printed">Absender:</ab>
<ab type="handwritten">Vizewachtm. Marc</ab>
<ab type="handwritten">Galde<lb/>Fuchs</ab>
<ab type="pre-printed">Armeekorps<lb/>Division</ab>
<ab type="handwritten"><lb/><lb/>Ersatz</ab>
<ab type="pre-printed">Regiment No<lb/>Bataillon<lb/>Abteilung</ab>
<ab type="pre-printed">Kompagnie<lb/>Batterie<lb/>Eskadron<lb/>Kolonne</ab>
<ab type="pre-printed">Besondere Formationen: (Flieger, Funker usw.)</ab>
<ab type="handwritten">Schilling der 1. bayr. Feld-Art. Rgt. Leichte-Mun.
Kol.</ab>

```

- ezzel a kódolással viszont nem egyértelmű, hogy melyik részhez melyik kitöltés tartozik
- esetleges bővítés:

```

<div>
<ab type="pre-printed">Absender:</ab>
<ab type="handwritten">Vizewachtm. Marc</ab>
</div>
<div>
<ab type="handwritten">Galde</ab>
<ab type="pre-printed">Armeekorps</ab>
</div>
<div>
<ab type="handwritten">Fuchs</ab>
<ab type="pre-printed">Division</ab>
</div>
<div>
<ab type="pre-printed">Regiment No</ab>
</div>
<div>
<ab type="handwritten">Ersatz</ab>
<ab type="pre-printed">Bataillon<lb/>Abteilung</ab>
</div>
<div>
<ab type="pre-printed">Kompagnie<lb/>Batterie<lb/>Eskadron<lb/>Kolonne</ab>
</div>
<div>
<ab type="pre-printed">Besondere Formationen: (Flieger, Funker usw.)</ab>
<ab type="handwritten">Schilling der 1. bayr. Feld-Art. Rgt. Leichte-Mun.
Kol.</ab>
</div>

```

- ez viszont semmilyen TEI-s konvencióhoz nem alkalmazkodik

2. lehetőség: <fw>

- lásd: Első típus, 1. lehetőség

3. lehetőség: <figure>

- lásd: Első típus, 4. lehetőség

4. lehetőség: <seg>

- itt is használhatjuk az 1. lehetőségnél leírt attribútumokat

```
<ab>
<seg type="pre-printed">Absender: </seg>
<seg type="handwritten">Vizewachtm. Marc</seg>
<seg type="handwritten">Galde<lb/>Fuchs</seg>
<seg type="pre-printed">Armeekorps<lb/>Division</seg>
<seg type="handwritten"><lb/><lb/>Ersatz</seg>
<seg type="pre-printed">Regiment No<lb/>Bataillon<lb/>Abteilung</seg>
<seg type="pre-printed">Kompagnie<lb/>Batterie<lb/>Eskadron<lb/>Kolonne</seg>
<seg type="pre-printed">Besondere Formationen: (Flieger, Funker usw.)</seg>
<seg type="handwritten">Schilling der 1. bayr. Feld-Art. Rgt. Leichte-Mun.
Kol.</seg>
</ab>
```

- jobb, mint az <ab>, mivel a TEI leírás szerint is a <seg> jelentését a kódoló határozza meg
- de itt sincs TEI-s konvenció

5. lehetőség: <handShift> (és egy új elem: <formShift>)

- a handShift azért problémás, mert itt nem két kéz, hanem (előre) nyomtatott részek és kézzel írtak váltakoznak
- ezért új elemet ajánl: <formShift>
- ennek használatához társulhat egy <layoutDesc> a headerben, amiben leírjuk a nyomtatvány adatait

```
<objectDesc>
<layoutDesc>
<p xml:id="pre-printed">Turned 90 degrees to the left, there is
pre-printed text combined with dotted lines where handwritten entries
were made.</p>
</layoutDesc>
</objectDesc>
<!-- [...] -->
<div corresp="#pre-printed">
<p>Absender: <formShift type="handwritten"/>Vizewachtm. Marc <lb/>Galde
<lb/>Fuchs <formShift type="pre-printed"/>Armeekorps <lb/>Division
<formShift type="handwritten"/>
<lb/>
<lb/>Ersatz <formShift type="pre-printed"/>Regiment No
<lb/>Bataillon<lb/>Abteilung <formShift type="handwritten"/>
<lb/>
<lb/>
<formShift type="pre-printed"/>Kompagnie <lb/>Batterie <lb/>Eskadron
<lb/>Kolonne </p>
<p> Besondere Formationen: (Flieger, Funker usw.) <formShift type="handwritten"/>
Leichte-Mun. Kol.</p>
</div>
```